

Sygn. akt II Ca 593/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 października 2016 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: **SSO Mariusz Broda (spr.)**

Sędziowie: **SSO Beata Piwko**

SSO Magdalena Bajor-Nadolska

Protokolant: starszy protokolant sądowy Iwona Cierpikowska

po rozpoznaniu w dniu 20 października 2016 r. w Kielcach

na rozprawie

sprawy z powództwa Syndyka Masy Upadłości Centrum (...) Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w S.

przeciwko D. N. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego w Kielcach

z dnia 13 stycznia 2016 r., sygn. akt I C 689/15

I. zmienia zaskarżony wyrok w całości:

1. zasądza od D. N. (1) na rzecz Syndyka Masy Upadłości Centrum (...) Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w S. kwotę 64 123,20 (sześćdziesiąt cztery tysiące sto dwadzieścia trzy 20/100) złote z ustawowymi odsetkami od:

a) kwoty 13 763,90 (trzynaście tysięcy siedemset sześćdziesiąt trzy 90/100) złotych od dnia 29 maja 2014 roku do dnia zapłaty,

b) kwoty 50 370,30 (pięćdziesiąt tysięcy trzysta siedemdziesiąt 30/100) złotych od dnia 29 sierpnia 2015 roku do dnia zapłaty,

2. oddala powództwo w pozostałej części;

3. zasądza od D. N. (1) na rzecz Syndyka Masy Upadłości Centrum (...) Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej z siedzibą

w S. kwotę 3617 (trzy tysiące sześćset siedemnaście) złotych tytułem kosztów procesu;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. zasądza od D. N. (1) na rzecz Syndyka Masy Upadłości Centrum (...) Spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w S. kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt II Ca 593/16

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 13.09.2016r. Sąd Rejonowy w Kielcach oddalił powództwo Syndyka Masy Upadłości Centrum (...) Sp. z o.o. w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w S., wobec D. N. (1), o zapłatę kwoty 64 134,20 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29.05.2014r. Podstawy faktyczne i prawne tej treści rozstrzygnięcia Sąd I instancji przedstawił w pisemnym uzasadnieniu (k.206-220). Wynika z niego w szczególności, że D. N. (2) zawarł z Centrum (...) Sp. z o.o. z siedzibą w S. - prowadzącym bez zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego działalność w zakresie usług finansowych, trzy umowy. Zgodnie z postanowieniami dwóch spośród nich (zawartych w dniach 25.11.2011r. i 16.03.2012r.) pozwany wpłacił na rachunek bankowy w/w Spółki po 10 000 zł, a Spółka zobowiązała się do wypłacania mu 15 % w skali miesiąca od tych kwot, przez pięć lat, tj. do wypłacania co trzy miesiące kwot po 3645 zł. Z tytułu umowy z dnia 25.11.2011r. Spółka wypłaciła pozwanemu łącznie kwotę 10 935 zł, natomiast z tytułu umowy z dnia 16.03.2012r. była to kwota 3645 zł. Zgodnie z trzecią umową - z dnia 14.11.2011r. pozwany wpłacił Spółce kwotę 25 000 zł, a ta zobowiązała się do zapłaty tytułem ceny kupna samochodu przez pozwanego, kwoty 100 000 zł, przy czym w wykonaniu tej umowy na rachunek bankowy salonu samochodowego została wpłacona przez Spółkę kwota 48 000 zł, a na rachunek bankowy pozwanego – kwota 52 000 zł. W dniu 28.12.2012r. został zgłoszony wniosek o ogłoszenie upadłości, a postanowieniem z dnia 3.07.2013r. Sąd Rejonowy Szczecin – Centrum w Szczecinie ogłosił upadłość w/w Spółki. Analizując tak ustalony stan faktyczny w kontekście trzech niezależnych od siebie, a eksponowanych na uzasadnienie pozwu, podstaw prawnych, tj. art. 127 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze; art. 527 i następnycy kc; art. 359 § 2¹ kc, a nadto powołując art. 411 kc, Sąd I instancji doszedł do wniosku, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie.

Wyrok w całości zaskarżył powód. W wywiedzionej apelacji (k.222-232) zarzucił:

1/ naruszenie art. 232 kpc poprzez przyjęcie, że powód nie wywiązał się z obowiązku udowodnienia okoliczności, z których wywodzi skutki prawne, tj. poprzez przyjęcie, iż powód nie udowodnił przesłanek wynikających art. 527 i następnycy kc w zw. art. 131 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze, podczas gdy powód zaoferował logiczne, wzajemnie się uzupełniające dowody i twierdzenia potwierdzające, iż czynnościom prawnym w postaci zawartych pomiędzy upadłą Spółką, a pozwanym umów należy przypisać sankcję bezskuteczności czynności prawnych względem masy upadłości będącą przesłanką zasądzenia od pozwanego na rzecz masy upadłości otrzymanego przez pozwanego świadczenia w wysokości przewyższającej odsetki maksymalne;

2/ naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. w szczególności:

- przepisów art. 527 i nast. kc w zw. z art. 131 i 134 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, iż czynności prawne dokonane przez upadłego w okresie wcześniejszym niż na rok przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości nie mogą zostać uznane za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości, a w konsekwencji uznanie, iż nie ma podstaw do wystąpienia z roszczeniem o zapłatę świadczenia wypłaconego pozwanemu przed dniem 28.12.2011 r.,

- art. 527 § 1 kc poprzez jego błędne zastosowanie i przyjęcie, iż dla uznania czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości niezbędna była wiedza pozwanego w zakresie działania wierzycieli, podczas gdy w toku postępowania wykazane zostało, iż korzyść majątkowa została uzyskana bezpłatnie,

- przepisu art. 527 § 2 kc poprzez błędną wykładnię, a szczególności błędne rozumienie pojęcia niewypłacalności, które doprowadziło do błędnego przyjęcia, iż z uwagi na daty zawartych umów w okresie znacznie poprzedzającym moment zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości nie można uznać, że wystąpiła przesłanka niewypłacalności Spółki, podczas,

gdy bezsporny fakt ogłoszenia upadłości przez Sąd przesądza o zaistnieniu wymaganej dla odpowiedzialności z tytułu skargi pauliańskiej niewypłacalności dłużnika (upadłej spółki) istniejącej w chwili orzekania przez Sąd I instancji,

- przepisu art. 528 kc poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, iż świadczeniu otrzymanemu przez pozwanego od upadłej Spółki w wysokości przewyższającej odsetki maksymalne nie można przypisać cechy bezpłatności, co doprowadziło do jego niezastosowania w niniejszym postępowaniu,

- przepisu art. 359 § 2² kc w zw. z art. 58 § 1 kc , poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, iż czynnościom prawnym w zakresie, w jakim zastrzegają świadczenie w wysokości ponad odsetki maksymalne nie można przypisać sankcji nieważności czynności prawnej,

- przepisu art. 58 § 2 kc poprzez jego niezastosowanie, co w konsekwencji doprowadziło do uznania , iż czynnościom prawnym w zakresie w jakim zastrzegają świadczenie w wysokości ponad odsetki maksymalne nie można przypisać sankcji nieważności czynności prawnej,

- przepisu art. 410 § 1 kc w zw. z art. 405 kc poprzez ich niezastosowanie, które doprowadziło do nieuczynienia tychże przepisów podstawą uwzględnienia powództwa,

- przepisu art. 411 pkt 1 kc , poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, iż zaszła przesłanka wyłączająca zasadność żądania zwrotu od pozwanego świadczenia, które otrzymał od upadłej Spółki w wysokości przewyższającej odsetki maksymalne,

- przepisu art. 5 kc poprzez jego zastosowanie i uwzględnienie podniesionego przez pozwanego zarzutu nadużycia prawa pomimo braku przesłanek do jego uwzględnienia i przyjęcia jako podstawy oddalenia powództwa;

- przepisu art. 96 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze w zw. z przepisem art. 505 pkt 4 kc poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, które doprowadziło do błędnego przyjęcia, że złożone przez pozwanego oświadczenie o dokonaniu potrącenia przysługującej pozwanemu wierzytelności, co do której pozwany dokonał zgłoszenia w postępowaniu upadłościowym z wierzytelnością dochodzoną w niniejszym postępowaniu, jest dopuszczalne i skuteczne, pomimo, iż pozwany nie złożył oświadczenia o potrąceniu przy zgłoszeniu swojej wierzytelności.

Wobec powyższego apelujący wniósł o:

- zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 64 134,20 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 29.05.2014 r. do dnia zapłaty; zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych;

- ewentualnie zmianę zaskarżonego wyroku poprzez odstąpienie od obciążania powoda kosztami procesu i nie obciążanie powoda kosztami postępowania apelacyjnego;

ewentualnie – w przypadku oddalenia apelacji w całości, w oparciu o przepis art. 102 kpc, o odstąpienie od obciążania powoda kosztami postępowania apelacyjnego;

- ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I Instancji do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Pozwany w odpowiedzi na apelację (k.247-252) wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała zasadna, o ile prowadziła do zmiany zaskarżonego wyroku.

Sąd I instancji poczynił prawidłowe (w kontekście wyników postępowania dowodowego) i kompletne z punktu widzenia właściwych do zastosowania w tej sprawie norm prawa materialnego, ustalenia co do wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Te, w istocie, jak zauważa to również Sąd Rejonowy, były bezsporne. Apelujący wprawdzie podnosił zarzut naruszenia przepisów postępowania cywilnego, nie mniej jednak ograniczał go do art. 232 kpc i najogólniej rzecz ujmując nie kierował go wobec prawidłowości ustaleń poczynionych przez Sąd I instancji. Zarzut ten w zasadzie wymierzony był w kompletność czynionych ustaleń. W ocenie Sądu Okręgowego pozostaje on bezprzedmiotowy, a to wobec tego, że okoliczności faktyczne, których on dotyczył pozostawały prawnie irrelevantne - z punktu widzenia właściwej do zastosowania w tej sprawie (o takich, a nie innych granicach przedmiotowych) podstawy prawa materialnego. Z tych wszystkich względów Sąd Okręgowy ustaloną przez Sąd I instancji podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku przyjął w całości za własną, w braku jakichkolwiek ku temu przeszkód.

Częściowo trafny, co do samej zasady, pozostaje ten kierunek apelacji, który sprowadza się do zarzucenia wadliwości prawnomaterialnej oceny stanu faktycznego przez Sąd Rejonowy, o ile ta doprowadziła do oddalenia powództwa w postępowaniu przed Sądem I instancji. Przy czym zarzuty naruszenia prawa materialnego nie dotyczą wprost tej podstawy prawa materialnego, której zastosowanie do niespornego stanu faktycznego musiało prowadzić do zmiany zaskarżonego wyroku.

W pierwszej kolejności przypomnieć należy, że sąd II instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, co oznacza m.in. i to, że dokonuje własnej prawnomaterialnej oceny ustalonej podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku, tym samym stosuje i te przepisy prawa materialnego, które w toku subsumpcji uszły uwadze sądu I instancji, a których zastosowanie determinował ustalony stan faktyczny. W szczególności sąd (tak I jak i II instancji) obowiązany jest z urzędu zbadać ważność czynności prawnej, na tle której strony próbują wywieść dla siebie korzystne skutki prawne, a w konsekwencji tego i z urzędu uwzględnić jej nieważność, o ile oczywiście istnieją ku temu faktyczne i prawne przesłanki. Tego rodzaju sankcja wadliwości ma bowiem charakter bezwzględny i następuje z mocy prawa.

Dokonana wobec powyższego, przez Sąd Okręgowy, analiza dwóch niespornych co do treści umów – z dnia 25.11.2011r. i 16.03.2012r., których przedmiotem było zainwestowanie przez pozwanego kwot po 10 000 zł, w zamian za wypłatę na jego rzecz odsetek w wymiarze po 15 % w skali miesiąca, prowadzi do wniosku, że Centrum (...) Sp. z o.o. w S. w istocie w ten sposób dokonywało na rzecz D. N. (1) czynności bankowych w rozumieniu art. 5 ust.1 pkt. 1 ustawy z dnia 29.08.1997r. Prawo bankowe. Tej treści konkluzja nie budzi żadnych wątpliwości, skoro treścią obu w/w umów pozostawało z jednej strony wpłacenie przez pozwanego na rzecz Spółki wkładu pieniężnego, w zamian za osiągnięcie przez tego pierwszego ustalonego w umowie ekwiwalentu od tegoż kapitału. Skoro stosownie do treści art. 5 ust. 4 Prawa bankowego, działalność gospodarcza, której przedmiotem są czynności wymienione w art. 5 ust. 1, może być wykonywana wyłącznie przez banki, z zastrzeżeniem na rzecz innych podmiotów, jeżeli przepisy innych ustaw, są źródłem takiego uprawnienia (o czym mowa w art. 5 ust. 5 w/w ustawy), to czynności objęte w/w umowami z całą pewnością należały do tych, których podejmowanie należy tylko i wyłącznie do banków. Tym samym żaden inny podmiot, działając w tak wytyczonych granicach porządku prawnego podejmować ich nie mógł. Wniosek ten dotyczył także Spółki, z którą pozwany zawarł te dwie w/w umowy, przedmiotem których było „zainwestowanie” po 10 000 zł - w ramach każdej z nich. W tym stanie rzeczy, skoro dokonywane czynności prawne (w postaci tych w/w umów z dnia 25.11.2011r. i 16.03.2012r.), miały jednocześnie postać czynności bankowych, a z uwagi na taki właśnie ich charakter były podejmowane przez podmiot nieuprawniony w rozumieniu powołanych już przepisów Prawa bankowego, a więc w sposób prawnie niedopuszczalny, to te jako niezgodne z prawem pozostawały nieważne. Tej treści konkluzja znajduje uzasadnienie w art. 5 ust. 1 Prawa bankowego w zw. z art. 58 § 1 kc. Taki pogląd został już wyrażony na tle analogicznego stanu faktycznego, w uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 21.07.2016r. w sprawie o sygn. akt II Ca 496/16, a Sąd Okręgowy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, z przyczyn już wskazanych w pełni go podziela.

W sposób analogiczny i z takim samym skutkiem w postaci nieważności czynności prawnej należało ocenić trzecią z umów, tj. tą z dnia 14.11.2011r., której przedmiotem było z jednej strony zainwestowanie przez D. N. (1) na rzecz

w/w Spółki kwoty 25 000 zł , a z drugiej strony zobowiązanie Spółki wobec D. N. (1) do zapłaty bezpośrednio na jego rzecz kwoty 52 000 zł, a na rachunek bankowy salonu samochodowego , w którym nabywał ona samochód - kwoty 48 000 zł. Interpretacja umowy takiej treści , przez pryzmat przepisów Prawa bankowego, pozwoliła Sądowi Okręgowemu stwierdzić , że w zakresie w jakim obejmowała należne D. N. (1) świadczenie w kwocie 52 000 zł i poprzedzającą go część wkładu (kapitału), to wyczerpywała znamiona czynności bankowej w postaci przyjmowania wkładu bankowego za z góry ustalonym świadczeniem wyrażonym w pieniądzu na rzecz D. N. (1). Natomiast w pozostałym zakresie - obejmującym świadczenie w kwocie 48 000 zł, nosiła pewne znamiona akredytywy bankowej. Przy czym, o ile przyjmowanie wkładów , jako klasyczna czynność bankowa , jak zostało już wskazane jest zastrzeżona tylko dla banków, to w sytuacji, w której akredytywy dokonują inne niż banki podmioty, czynności te traktowane są jako podobne do akredytywy i z tego z punktu widzenia prawnie dopuszczalne do podejmowania przez inne niż banki podmioty (p. m.in. komentarz do Prawa bankowego – S. Szuster, M. Wyrwiński, Lex Omega). Stosownie do art. 58 § 3 kc , jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej , czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części , chyba że z okoliczności wynika , iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby w ogóle dokonana. Wobec tego , co do zasady możliwą jest częściowa nieważność czynności prawnej i nie byłoby żadnych przeszkód by za nieważną , z przyczyn już wskazanych, uznać tą część w/w umowy , której wykonanie łączyło się z wypłatą pozwanemu kwoty 52 000 zł, z czego z kolei powód wywodził korzystne dla siebie skutki prawne dochodząc z tego tytułu roszczenia w niniejszym postępowaniu. Nie mniej jednak , w ocenie Sądu Okręgowego , istniały wskazania do uznania całej czynności prawnej w postaci umowy z dnia 14.11.2011r. za nieważną. Zaistniały wystarczające okoliczności ku temu , by stwierdzić , że bez postanowień umowy dotkniętych nieważnością strony w ogóle nie zawarłyby umowy. Trudno o odmienną ocenę , jeżeli wziąć pod uwagę już tylko to, że umowa została tak skonstruowana , że jednemu świadczeniu pieniężnemu , które miał spełnić pozwany odpowiadało świadczenie pochodzące od Spółki , ale tak rozdzielone na dwie części i kierowane do dwóch różnych podmiotów, że nie można ustalić w jakich relacjach „ekwiwalentności” pozostaje każda z kwot wypłaconych – D. N. (1) i podmiotowi sprzedającemu samochód na rzecz pozwanego, do sumy 25 000 zł , którą zainwestował. Innymi słowy , skoro zgodną wolą stron było takie ukształtowanie wzajemnych praw i obowiązków w ramach łączącej je umowy , w którym fundamentem był wkład pieniężny pozwanego, za dokonanie którego Spółka miała wypłacić kwotę 100 000 zł , a jednocześnie strony nie ustaliły odpowiednikiem jakiej części owego wkładu jest „ekwiwalent” w kwocie 52 000 zł , a jakiej „ekwiwalent” w kwocie 48 000 zł, to oczywistym pozostaje wniosek, że bez postanowień dotkniętych nieważnością, czynność ta nie zostałaby dokonana. Z tych przyczyn to całość czynności prawnej w postaci umowy z dnia 14.11.2011r., a nie tylko istotna dla rozstrzygnięcia tej sprawy jej część , pozostaje dotknięta bezwzględnie nieważnością.

W konsekwencji dotychczas wyprowadzonych wniosków, oczywistym pozostaje i ten, że pozwany ma obowiązek zwrócić do Masy Upadłości (...) z siedzibą w S. świadczenia , jakie otrzymał od Spółki na podstawie nieważnych czynności prawnych, jako , że były one nienależne (art. 410 § 1 i 2 kc w zw. z art. 405 kc). Nie zachodziła żadna z przesłanek negatywnych obowiązku takiego zwrotu. Po pierwsze pozwany nie wykazał, by Spółka miała wiedzieć , że nie jest do świadczenia zobowiązana, a jeżeli nawet miałoby tak być , to spełniła świadczenie w wykonaniu nieważnej czynności prawnej (art. 411 pkt. kc). Wbrew stanowisku pozwanego nie doszło także do skutecznego potrącenia wierzytelności , które skutkowałoby umorzeniem wierzytelności przysługującej względem niego , a opiewającej na kwotę dochodzoną niniejszym pozwem, o czym szerzej w dalszej części uzasadnienia.

Niezależnie od dotychczasowych rozważań i sformułowanych w związku tym konkluzji, jeżeli nawet nie byłoby podstaw prowadzących do przyjęcia nieważności tych trzech czynności prawnych (choćby brak przesłanek eliminujących taki pogląd), to zasadnym było dokonanie ich oceny z punktu widzenia ich skuteczności względem Masy Upadłości w/w Spółki. Jednak przed odniesieniem się do zgłoszonych w apelacji zarzutów naruszenia prawa materialnego, zauważyć należy , że praktycznie w całości są one efektem rozpoznania sprawy przez Sąd I instancji przez pryzmat każdej z przytoczonych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku podstaw prawnomaterialnych oddzielnie, za wyjątkiem naruszenia art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego , bo ten zgłoszony nie został, pomimo, że Sąd I instancji nie dostrzegł w nim podstawy do uwzględnienia powództwa i to w sytuacji , kiedy była ona eksponowana w postępowaniu przed Sądem Rejonowym.

Zauważyć należy, że Sąd Rejonowy rozważając prawnomaterialne podstawy powództwa, nie zachował właściwej kolejności, tj. tej wyznaczonej po pierwsze, możliwym źródłem bezskuteczności czynności prawnej, a po drugie niespornymi okolicznościami faktycznymi przytoczonymi na uzasadnienie takiego stanu, a po trzecie efektem tej oceny w sensie jej skutków prawnych. To spostrzeżenie jest zasadne, skoro Sąd I instancji najpierw rozważył zasadność powództwa na podstawie art. 527 i następnych kc, tj. przed taką jego oceną na podstawie art. 127-134 Prawa upadłościowego i naprawczego, w sytuacji, w której bezskuteczność czynności prawnej względem masy upadłości w świetle treści art. 127 ust. 1 p.u.n. następuje z mocy prawa i jeżeli wystąpi, to jest samodzielną przesłanką roszczenia o zapłatę opartego na art. 127 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 2 w zw. z art. 134 ust. 1 p.u.n. (p. m.in. wyrok SN z dnia 3.10.2007r., IV CSK 184/07, Lex nr 341643). Natomiast dla wykazania bezskuteczności czynności prawnej na podstawie art. 527 i następnych kc, w pierwszej kolejności należy wytoczyć powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną wobec konkretnej osoby, a wyrok uwzględniający takie powództwo ma charakter konstytutywny i dopiero stanowi o przesłance uwzględniania powództwa o zapłatę – w oparciu o art. 131 w zw. z art. 132 ust. 1 w zw. z art. 134 ust. 1 p.u.n. w zw. z art. 527 i następnych kc. Bezskuteczność czynności prawnej na podstawie art. 527 i następnych kc nie następuje z mocy prawa, a z art. 131 p.u.n. wynika zasada subsydiarnego stosowania przepisów art. 527 – 534 kc. Innymi słowy, dopiero w sytuacji, w której kwestionowana czynność prawna nie jest nieważna z mocy prawa i nie jest bezskuteczna z mocy prawa, znajdzie zastosowanie art. 527 i następne kc, przy czym raz jeszcze podkreślić należy, że wymagane jest w pierwszej kolejności rozstrzygnięcie przez sąd, czy dana czynność jest bezskuteczna, a pozytywne orzeczenie w tym zakresie ma charakter konstytutywny i stanowi materialnoprawną przesłankę roszczenia znajdującego oparcie także w art. 134 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego (p. m.in. w/w wyrok SN z dnia 3.10.2007r.; wyrok SN z dnia 26.11.1999r., III CKN 464/98, Lex nr 469175; wyrok SN z dnia 13.05.2011r., V CSK 343/10, Lex nr 1102268; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11.07.2012r., I ACa 1230/11, Lex nr 1216421). Z związku z tym wszystkim zauważyć należy i to, że bezprzedmiotowe pozostawały szczegółowe rozważania Sądu Rejonowego odnośnie poszczególnych ustawowych przesłanek uznania czynności prawnych za bezskuteczne – na podstawie art. 527 i następnych kc także i z tego względu, iż żądanie takie nie zostało w pozwie w ogóle zgłoszone, a powód uczynił z takiego twierdzenia jedynie przesłankę zasadności żądania samej zapłaty.

Pomimo tego, że powód opierał zgłoszone powództwo także na przepisach art. 127 ust. 1, art. 132 ust. 1, art. 134 ust. 1 – p.u.n., a Sąd Rejonowy nie uznał jego zasadności także w świetle tej podstawy prawnej, to w apelacji brak zarzutu jej naruszenia. Sąd Okręgowy rozpoznając sprawę w granicach apelacji, z przyczyn już wyjaśnionych, uczynił to z uwzględnieniem w pierwszej kolejności tej podstawy prawnej, co doprowadziło do ustalenia zaistniałej z mocy prawa bezskuteczności czynności prawnych polegających na spełnieniu świadczeń przez Spółkę na rzecz pozwanego w wykonaniu w/w umów – z mocy prawa, a w konsekwencji uznania zasadności powództwa o zapłatę, czyniąc zbędnym rozpoznawanie dalszych zarzutów apelacji, tj. dotyczących naruszenia dalszych przepisów art. 527 i następnych, czy też art. 359² § 2 kpc.

Sąd Rejonowy, dochodząc do przekonania o niezasadności powództwa opartego na podstawie art. 127 ust. 1 w zw. z art. 132 ust. 1 w zw. z art. 134 ust. 1 – p.u.n., w istocie nie zastosował tych przepisów do niespornego, jak sam odnotował, stanu faktycznego. Stosownie do treści art. 127 ust. 1 p.u.n., bezskuteczne do masy upadłości są czynności prawne dokonane przez upadłego dokonane w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, którymi rozporządził on swoim majątkiem, jeżeli dokonane zostały nieodpłatnie albo odpłatnie, ale wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego lub zastrzeżonego dla upadłego lub dla osoby trzeciej. W pierwszej kolejności należało zidentyfikować charakter czynności eksponowanych przez powoda, jako te dotknięte bezskutecznością z mocy prawa. Jak zostało już zasygnalizowane, nie wskazywał on na w/w umowy, a jedynie na pozostające w ich wykonaniu świadczenia Spółki na rzecz pozwanego. Sąd Rejonowy doszedł do trafnego wniosku (wbrew stanowisku prezentowanemu przez stronę pozwaną), że spełnienie tych świadczeń miało charakter czynności prawnych w rozumieniu art. 127 ust. 1 p.u.n. Sąd Okręgowy w całości przyjmuje za własną zawartą w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku argumentację na potwierdzenie tej tezy. Istota zagadnienia sprowadza się do tego, czy spełnienie świadczenia na poczet wykonania zobowiązania wynikającego z czynności prawnej, jest zdarzeniem, stanowiącym jednocześnie świadome i celowe zachowanie określonej osoby, zmierzającym do zniesienia stosunku prawnego, czy też nie. Innymi słowy dla uznania, że świadczenie dłużnika ma charakter

czynności prawnej, niezbędny jest czynnik woli skierowanej na jego wypełnienie, jako wykonanie zobowiązania. Towarzyszący spełnieniu świadczenia zamiar wykonania zobowiązania przejawia się przez oświadczenie woli (będące niezbędnym elementem czynności prawnej), które może mieć w konkretnych okolicznościach charakter dorozumiany. (p. wyrok SN z dnia 7.04.2005r. , II CK 592/04). W ocenie Sądu Okręgowego, zapłata przez Spółkę na rzecz pozwanego tych w/w już kwot zgodnie z treścią trzech w/w już czynności prawnych , stanowiła zachowanie z wolą wykonania przez ten podmiot konkretnych , tj. wynikających z treści tych czynności prawnych zobowiązań. To oświadczenie woli w takich , a nie innych okolicznościach miało charakter dorozumiany. Brak bowiem jakichkolwiek innych argumentów, które „redukowałyby” spełnienie świadczenia jedynie do sfery faktu, w sytuacji , kiedy chodziło o wolę wykonania zobowiązania. Zatem nie sposób było nie uznać tych wpłat jako czynności prawnych w rozumieniu art. 127 ust. 1 p.u.n. Wszystkie miały charakter odpłatny i rozporządzający majątkiem Spółki , co do której została ogłoszona upadłość i zostały dokonane w rocznym okresie, o którym mowa we wskazanym przepisie. Zatem do wyjaśnienia pozostało jedynie to, czy ich wartość w rażącym stopniu przewyższała wartość otrzymanego przez Spółkę od pozwanego świadczenia. Sąd Rejonowy chociaż dokonał prawidłowej wykładni tej przesłanki bezskuteczności czynności prawnej w rozumieniu 127 p.u.n. , w szczególności w zakresie kryteriów służących identyfikacji takiego stanu, to ostatecznie dokonując prawnomaterialnej oceny stanu faktycznego w tym zakresie, wyprowadził wadliwy wniosek , o ile doszedł do przekonania , że czynności o jakich mowa nie przewyższały w rażącym stopniu wartości świadczenia otrzymanego przez upadłą Spółkę. Powołana regulacja nie zawiera definicji tego rodzaju dysproporcji, ani kryteriów, jakie powinny być rozważone dla jej ustalenia. Oceny takiej, jak słusznie zauważa Sąd Rejonowy , należy dokonać przy uwzględnieniu przeciętnych cen i stawek stosowanych w obrocie , odnoszonych do okoliczności konkretnej sprawy (p. także wyrok SN z dnia 9.09.2010r. , I CSK 69/10, Lex nr 661496). Z punktu widzenia tak zidentyfikowanych kryteriów zupełnie niezrozumiały pozostaje wniosek Sądu Rejonowego, co do braku podstaw do przyjęcia rażącej nieekwiwalentności świadczenia uzyskanego przez Spółkę względem tego jakie uzyskała od pozwanego, tylko dlatego , że jak wyjaśnia to Sąd I instancji „istotą działalności upadłego była piramida finansowa, czyli oferowanie zysków nie występujących w normalnym obrocie lokacyjnym, czy też giełdowym” . To właśnie te abstrakcyjnie wysokie, bo zupełnie oderwane od jakichkolwiek obiektywnie identyfikowanych i powszechnie znanych realiów ekonomicznych - pozostających efektem zachodzących w danej gospodarce relacji rynkowych (w tym siły i wartości pieniądza) - zyski , w sposób nie budzący żadnych wątpliwości świadczyły o rażącej nie ekwiwalentności czynności prawnej w rozumieniu art. 127 ust. 1 p.u.n. Przy czym, zaznaczyć należy, że powód w ramach tej rażącej nieekwiwalentności wyeksponował jedynie wartość tej części czynności prawnych z dnia 27.02.2012r. , 25.02.2012r. , 29.08.2012r. (w wykonaniu umowy z dnia 25.11.2011r.) oraz z dnia 19.06.2012r. (w wykonaniu umowy z dnia 16.03.2012r.) , która wykraczała poza granicę wytyczoną tzw. zwykłym poziomem ekwiwalentności, który z kolei wyznaczała wielkość odsetek maksymalnych (w rozumieniu obowiązującego w datach czynności prawnych art. 359 § 2¹ kc). W związku z tym niespornie była łącznie kwota 12 134,2 zł (14 580 zł , tj. łączna kwota odsetek w wymiarze 15 % wypłacona pozwanemu z dwóch w/w umów – 2445,80zł, tj. wysokość odsetek maksymalnych w rozumieniu już przytoczonym). Z kolei w przypadku trzeciej z czynności prawnych , chodziło o o kwotę 52 000 zł, jaką pozwany otrzymał bezpośrednio od upadłej Spółki w zamian za wpłacenie na jej rzecz kwoty 25 000 zł , przy czym przypomnieć należy, że suma 52 000 zł , nie była jedynym wyznacznikiem „ekwiwalentności” 25 000 zł, bo z tego tytułu upadła Spółka wypłaciła jeszcze na poczet ceny zakupu samochodu przez pozwanego , ale już jego sprzedawcy, kwotę 48 000 zł. Z tych względów istniały podstawy faktyczne i prawne , by uznać, że wystąpiła z mocy prawa bezskuteczność czynności prawnych dokonanych przez upadłą Spółkę na rzecz pozwanego , względem masy upadłości (w rozumieniu art. 17 p.u.n.), co aktualizowało obowiązek wpłacenia przez pozwanego do masy upadłości – równowartości tego co z majątku upadłego wyszło, czyli kwoty 64 134,20 zł (12 134,42 zł + 52 000 zł). Tej treści wniosku w żaden sposób nie modyfikuje podniesiony przez pozwanego zarzut potrącenia, albowiem nie został on skutecznie zgłoszony. Pozwany nie dostrzega tego, że zasady dotyczące potrąceń dokonywanych w czasie trwania postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego ujęte zostały w art. 93-96 p.u.n. i stanowią przepisy szczególne , o których mowa w art. 505 pkt. 4 kc. Oznacza to, że w wypadku dokonania potrącenia wbrew zasadom wynikającym z omawianych przepisów nie następuje skutek w postaci umorzenia wierzytelności. Przepisy prawa upadłościowego i naprawczego nie wprowadzały odmiennych reguł co do sposobu dokonania potrąceń. Innymi słowy, art. 96 p.u.n. wskazuje jedynie, że wierzyciel , który chce skorzystać z prawa potrącenia , składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności (p. wyrok SN z dnia

10.03.2011r. , V CSK 311/10; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9.05.2014r. , V ACa 186/14). Po pierwsze, pozwany niespornie podjął próbę zgłoszenia do potrącenia własnej wierzytelności z wierzytelnością masy upadłości (będącą przedmiotem niniejszego postępowania), ale znacznie po zgłoszeniu tej wierzytelności na listę wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Tym samym nie wypełnił przesłanki jednoczesności zgłoszenia wierzytelności na listę i dokonania potrącenia. Po drugie, ta zgłoszona przez pozwanego wierzytelność na listę wierzytelności w kwocie 710 076,75zł , została uznana na przedłożonej przez Syndyka Sędziemu Komisarzowi liście tylko w niewielkiej części , tj. w kwocie 37 284,28 zł. Jedyne podnoszone przez pozwanego argument na potwierdzenie tezy o prawidłowości dokonanego potrącenia sprowadzał się do tego, że nie mógł zgłosić wcześniej swojej wierzytelności do potrącenia , skoro, skoro o wierzytelności masy upadłości względem niego dowiedział się dopiero z wezwania do zapłaty, a to nastąpiło już po tym , jak zgłosił swoją wierzytelność na listę wierzytelności do zaspokojenia w toku postępowania upadłościowego. Przypomnieć wobec tego należy, że wymagalna wierzytelność (bo o taką na potrzeby potrącenia chodzi), to nic innego jak obiektywnie pojmowany stan możliwości żądania od dłużnika spełnienia określonego, tj. skonkretyzowanego świadczenia. Skoro bezskuteczność czynności prawnej w rozumieniu art. 127 ust. 1 p.u.n. następuje z mocy z prawa , a skutek ten ma miejsce już w dacie ogłoszenia upadłości , to z tym dniem rozpoczyna się stan owej możliwości żądania przez syndyka spełnienia świadczenia przez osobę, która na skutek tej czynności prawnej uzyskała świadczenie rażąco nieekwiwalentne, co wynika wprost z art. 134 ust. 1 p.u.n. Innymi słowy, wierzytelność ta staje się wymagalna w dacie ogłoszenia upadłości , czego nie można mylić z terminem spełnienia świadczenia, bo w tym przypadku się one nie pokrywają. Data wymagalności aktualizuje się z nadejściem zdarzenia w postaci bezskuteczności czynności , która z mocy prawa następuje w dacie ogłoszenia upadłości, a termin świadczenia aktualizuje się dopiero z datą upływu wyznaczonego dłużnikowi terminu do zaspokojenia tej wierzytelności. Tym samym ewentualny stan niewiedzy pozwanego o istniejącej względem niego wierzytelności pozostawał bez znaczenia dla bytu prawnego tej ostatniej , co oznacza także i to, że nie zaistniały jakiegokolwiek okoliczności uzasadniające odstępstwo od przywołanej już reguły jednoczesności zgłoszenia wierzytelności do potrącenia nie później niż w dacie zgłoszenia jej na listę wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

W tym stanie rzeczy i z przyczyn już wskazanych , bezprzedmiotowym było odnoszenie się do pozostałych zarzutów apelacji – dotyczących naruszenia prawa materialnego , skoro dokonana przez Sąd Okręgowy ocena niespornego stanu faktycznego przez pryzmat przytoczonych wyżej podstaw prawa materialnego prowadziła do uwzględnienia powództwa. Innymi słowy, rozważania Sądu Rejonowego prowadzące do wniosku , że powództwo oparte na pozostałych (eksponowanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku) podstawach prawa materialnego nie znajduje uzasadnienia, nie miały już żadnego znaczenia.

Orzeczenie o odsetkach ustawowych znajduje uzasadnienie w treści art. 481 §1 kc w zw. z art. 455 kc, oraz uwzględnia to, w jakiej dacie i jak oznaczonym terminie (7 dni) pozwany został skutecznie wezwany do zapłaty części kwoty dochodzonej pozwem (w zakresie sumy 12 134,2 zł nastąpiło to w dniu 21.05.2014r. – pismo i dowód jego doręczenia – k. 47-51,52-53), a w jakim zakresie (tj. co do kwoty 52 000 zł) tym wezwaniem był już w istocie odpis pozwu i kiedy ten został pozwanemu doręczony (w dniu 28.08.2015r. dowód doręczenia – k. 140).

W tym stanie rzeczy , Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 kpc orzekł jak w pkt. I.1. sentencji. Niezasadność powództwa co do odsetek ustawowych od kwoty 52 000 zł , za okres od 29.05.2014r. do 28.08.2015r. , z przyczyn już wskazanych skutkowało jego oddaleniem w tej części. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu znajduje uzasadnienie w treści art. 98 § 1 kpc. Ten sam przepis stał się podstawą orzeczenia o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSO Magdalena Bajor – Nadolska SSO Mariusz Broda SSO Beata Piwko